

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2022. gada 15. decembrī
lietā Nr. 2021-41-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede, pēc personas H konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2022. gada 15. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Augstākā padome 1992. gada 15. decembrī pieņēma likumu “Par tiesu varu”, kas stājās spēkā 1993. gada 1. janvārī. Šā likuma sākotnējā redakcijā 55. panta 3. punkts noteica, ka par tiesneša kandidātu nevar būt personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības, bet krimināllieta pret kurām izbeigta uz neregistrējoša pamata.

Ar 2018. gada 18. janvāra likumu “Grozījumi likumā “Par tiesu varu””, kas stājās spēkā 2018. gada 12. februārī, likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punkts tika izteikts jaunā redakcijā. Šobrīd spēkā esošajā redakcijā likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka par tiesneša amata kandidātu nevar būt personas, pret kurām kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

2. Pieteikuma iesniedzējs – persona H (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma aizskar viņa pamattiesības, kas ietvertas Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā.

Pieteikuma iesniedzēja spēju, zināšanu un prasmju kopums pilnībā atbilstot vispārīgajām prasībām, kādas likumdevējs izvirzījis tiesnesim, lai tas varētu sekmīgi veikt savus amata pienākumus. Turklāt Pieteikuma iesniedzēja kvalifikācija, profesionālā pieredze un vecums atbilstot tiesneša pienākumu veikšanai ikviena līmeņa vispārējās jurisdikcijas tiesā, tostarp Augstākajā tiesā.

Tomēr Pieteikuma iesniedzējs 2001. gadā ticis saukts pie kriminālatbildības par pārkāpumu, kas atbilstoši tā izdarīšanas laikā spēkā bijušajām tiesību normām bijis uzskatāms par kriminālpārkāpumu, kas izdarīts aiz neuzmanības. Pēc izlīguma ar cietušo tiesa esot nolēmusi apmierināt Pieteikuma iesniedzēja lūgumu un atbrīvot viņu no kriminālatbildības, kā arī izbeigt kriminālprocesu. Ņemot vērā to, ka personas atbrīvošana no kriminālatbildības ir personu nereabilitējošs apstāklis, Pieteikuma iesniedzējs esot uzskatāms par vainīgu pirms vairāk nekā 20 gadiem aiz neuzmanības pieļauta kriminālpārkāpuma izdarīšanā. Tāpēc uz viņu attiecoties ierobežojums, kas ietverts apstrīdētajā normā. Apstrīdētā norma, kuras saturs pēc būtības nav mainījies kopš 1992. gada, liedzot par tiesnesi kļūt personai, kura atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, neatkarīgi no vainas formas, ar Krimināllikumu aizsargātajām interesēm un izdarītā nodarījuma kaitīguma pakāpes, kā arī neatkarīgi no laika perioda, kāds pagājis kopš kriminālprocesa izbeigšanas uz jebkāda nereabilitējoša pamata.

Pieteikuma iesniedzējs neapšaubā to, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, kā arī to,

ka tam ir leģitīmi mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts aizsardzība, kā arī citu cilvēku tiesību aizsardzība.

Vērtējot to, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai, Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka šāds ierobežojums nenoliedzami novērš risku, ka tiesnešu saimei pievienosies tāda persona, kuras vērtību sistēma vai attieksme pret tiesībām varētu atstāt negatīvu ietekmi uz izskatāmajām lietām. Turklāt minētais ierobežojums novēršot arī to, ka tiesneša vainas konstatēšana kādā noziedzīgā nodarījumā varētu mest ēnu uz tiesnešu sastāvu un ietekmēt visas tiesu varas novērtējumu sabiedrībā. Tomēr leģitīmā mērķa sasniegšana esot nosacīta, proti, tas tiekot sasniegts tikai daļēji, jo apstrīdētā norma izslēdzot iespēju kandidēt uz tiesneša amatu arī augsti kvalificētam juristam ar augsti attīstītām profesionālajām spējām un morāli tikumisko apziņu, kurš neapdraud apstrīdētās normas mērķu sasniegšanu.

Tāpat pamattiesību ierobežojumam vajagot būt nepieciešamam. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka ziņas, kas liecina par personas reputāciju, var būt mainīgas. Persona arī pēc tam, kad ir konstatēta tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, varot turpināt savu morāli tikumisko īpašību izkopšanu un ar savu rīcību gūt pozitīvu novērtējumu sabiedrībā. Līdz ar to mērķa – aizsargāt tiesas un tiesnešu autoritāti un veicināt cilvēku uzticēšanos tiesām – sasniegšanai neesot nepieciešams izslēgt ikvienu jebkad par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā atzītu personu no tiesneša amata kandidātu loka. Turklāt esot jānošķir situācija, kad noziedzīgu nodarījumu izdarījis tiesnesis, no situācijas, kad to izdarījis tikai nākotnē iespējamais tiesneša amata kandidāts, jo fakts, ka ir konstatēta tiesneša vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tiešā veidā apdraudot citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu, sabiedrības uzticēšanos tiesām, bet potenciāla tiesneša amata kandidāta gadījumā apstrīdētā norma tikai novēršot varbūtējus, iespējams, dažos gadījumos pat iluzorus riskus.

Apstrīdētā norma, liedzot kandidēt uz tiesneša amatu absolūti ikvienai personai, kura atzīta par vainīgu jebkāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, nesasniedzot leģitīmo mērķi aizsargāt citu cilvēku tiesības, jo persona, kas reiz noziedzīgu nodarījumu pastrādājusi aiz neuzmanības, varbūt nemaz neesot tendēta uz likuma pārkāpšanu un neesot pamata uzskatīt, ka tā pārkāps likumu tad, ja pildīs tiesneša amata pienākumus. Līdzīgi esot izvērtējama arī nepieciešamība no tiesneša

amata kandidātu loka izslēgt personas, kuras atzītas par vainīgām salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, jo šādos gadījumos psihiskā attieksme pret nodarījuma sekām esot izpaudusies neuzmanības formā. Tāpat netiekot ņemts vērā tas, ka persona, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu, sabiedrībā tiek vērtēta pavisam citādi nekā persona, kura izdarījusi noziegumu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums esot pārlietu plašs.

Turklāt pastāvot citi līdzekļi, ar kuriem varētu tikt sasniegti ierobežojuma leģitīmie mērķi. Pirmkārt, ierobežojumu, kas liedz ieņemt tiesneša amatu, varētu attiecināt tikai uz tīšiem vienkāršiem noziedzīgiem nodarījumiem. Otrkārt, ņemot vērā to, ka Krimināllikumā noteiktais sodāmības laiks ir pietiekami ilgs, lai persona spētu mainīt savu uzvedību un līdz ar to uzlabot savu reputāciju sabiedrībā, liegums personai kandidēt uz tiesneša amatu būtu jāsaista ar šo laika posmu. Treškārt, likumā "Par tiesu varu" jau esot iekļauta tiesnesim izvirzāmā obligātā prasība pēc nevainojamas reputācijas. To, vai tiesneša amata kandidāts, kurš reiz izdarījis noziedzīgu nodarījumu, ir persona, kas bauda sabiedrības cieņu un uzticību, vislabāk varētu izvērtēt individuāli. Tad varētu pienācīgi izvērtēt, cik ilgs laiks pagājis kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, kā arī noziedzīgā nodarījuma veidu, raksturu, personas attieksmi pret šo nodarījumu un rīcību laikā pēc tā izdarīšanas.

Visbeidzot, labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma, neesot lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Apstrīdētā norma norādot uz maldīgu un ar demokrātiskas tiesiskas valsts vērtībām nesavienojamu ideju, ka persona pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdz pat mūža galam apstājas savā attīstībā kā cilvēks, kā personība. Sabiedrības interesēs esot tas, ka par tiesnešiem kļūst kvalificēti un kompetenti juristi, kuri, izpildot amata pienākumus, nodrošinās personas tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu. Tā kā kriminālprocesa izbeigšana uz nereabilitējoša pamata, it īpaši agrā jaunībā, neesot un nevarot būt absolūts personas kā iespējamā tiesneša profesionālās kapacitātes un morālās stājas rādītājs, apstrīdētā norma ierobežojot visas sabiedrības tiesības uz objektīvu, neatkarīgu tiesu, kurā amata pienākumus veic profesionāli un godprātīgi tiesneši.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Tiesneša amats esot uzskatāms par piederīgu valsts dienestam Satversmes 101. panta izpratnē. Tāpat arī Satversmes 106. pants aptverot nodarbinātību valsts dienestā, tostarp tiesneša amatā. Tomēr, ņemot vērā to, ka valstij jānosaka augsti profesionālie standarti attiecībā uz personām, kas pilda dienestu tiesībaizsardzības institūcijās, likumdevējs esot tiesīgs noteikt personām, kuras vēlas kandidēt uz tiesneša amatu, ar attiecīgo jomu saistītus ierobežojumus un prasības.

Lietā neesot strīda par to, ka no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpojot vairākiem leģitīmiem mērķiem – aizsargāt citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu un sabiedrības drošību. Proti, šajā normā ietvertā prasība esot vērsta uz to, lai mazinātu riskus attiecībā uz tiesu varas autoritāti, kuras aizsardzība tieši demokrātiskā un tiesiskā valstī esot sevišķi būtiska. Ja tiesneša amatu varētu ieņemt persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, bet pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, tad, pēc Saeimas ieskata, tiktu mazināta sabiedrības uzticēšanās gan tiesnešiem, gan pašai valstij un demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Savukārt tiesu varas autoritātes trūkums un sabiedrības neuzticēšanās valstij un tās amatpersonām novedot gan pie sabiedrības drošības, gan citu personu tiesību apdraudējuma. Turklāt tiesneša amats jebkurā demokrātiskā valstī esot augstākās atbildības simbols, bet tiesnesis, kurš pārkāpis kriminālatbildību regulējošus normatīvos aktus, nevarot sekmēt likumpaklausīgu attieksmi sabiedrībā un harmonisku tādas sabiedrības funkcionēšanu, kurā ikviens sabiedrības loceklis apzinās un ciena citu personu, sabiedrības un valsts intereses.

Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai. Kriminālprocesa izbeigšana uz nereabilitējoša pamata nemainot faktu, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Noziedzīga nodarījuma izdarīšana nekādā ziņā neveicinot uzticēšanos tiesnesim un citstarp graujot arī tiesas autoritāti, kas esot būtisks tiesu varas funkcionēšanas un tādējādi arī citu personu tiesību un sabiedrības drošības nodrošināšanas priekšnoteikums. Saeima neapšaubā Pieteikuma iesniedzēja norādīto, ka apstrīdētā norma potenciāli var liegt iespēju personai ar profesionālu pieredzi un padziļinātām zināšanām tiesību jautājumos kandidēt uz tiesneša amatu. Taču tiesneša amata kandidātam esot jāapliecina ne tikai tas, ka viņš pārzina valstī spēkā esošo

tiesisko regulējumu, bet arī tas, ka viņš to ievēro un var ar savu piemēru rādīt priekšzīmi sabiedrībai.

Pēc Saeimas ieskata, ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem alternatīvajiem līdzekļiem leģitimos mērķus nevar sasniegt tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdēto normu. Pat pietiekami pamatotas aizdomas par izdarītu noziedzīgu nodarījumu varot mazināt sabiedrības uzticēšanos un diskreditēt pašu amatpersonu un visu tiesu varu. Likumdevējs, ietverot minēto prasību apstrīdētajā normā, esot ņēmis vērā tiesas īpašo lomu cilvēktiesību aizsardzībā, sabiedrības drošības un demokrātiskas valsts iekārtas nodrošināšanā. Tādējādi nedz kandidēšanas aizlieguma sasaiste tikai ar konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem vai konkrētu laiku periodu, nedz arī personas individuāls izvērtējums nenasiegtu leģitimos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē, jo par to sasniegšanu liecinot arī vispārēja personu un sabiedrības uzticēšanās tiesnešiem kā likumpaklausīgiem valsts varas pārstāvjiem. Pēc Saeimas ieskata, ar individuāla izvērtējuma palīdzību nevarētu padarīt par nebijušu tiesneša amatam neatbilstošu uzvedību un līdz ar to nevarētu nodrošināt leģitīmo mērķu sasniegšanu tādā pašā kvalitātē.

Vērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību tā leģitīmajiem mērķiem, vajagot ņemt vērā, ka pēdējie statistikas dati liecinot: lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju nepauž uzticēšanos tiesu varai, tāpēc likumdevējam esot jātiecas uz to, lai personu uzticēšanās valstij un tiesībām pieaugtu. Sabiedrības interesēs esot tādu likumu pieņemšana, kuri veicina tās uzticēšanos tiesai un līdz ar to demokrātiskai valsts iekārtai. Tiesa esot taisnīguma paraugs, tādēļ tai esot pienākums sūtīt spēcīgu signālu, ka tiesas augsto standartu dēļ sabiedrība tai var uzticēties un tiesa nepieļaus nekādu valsts varas ļaunprātīgu izmantošanu vai jebkuru citu likuma pārkāpumu. Šāda signāla sūtīšana esot arī ikviena tiesneša pienākums. Tādējādi Saeima uzskata, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšana nav savienojama ar tiesneša amatu un lomu demokrātiskā sabiedrībā.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. un 106. pantam.

Tieslietu ministrija norāda, ka pilnībā pievienojas Saeimas atbildes rakstā ietvertajiem argumentiem un secinājumiem.

Tiesneša amats uzliekot personai pienākumu īstenot vienu no valsts varas funkcijām – tiesas spriešanas funkciju, kas esot nesaraunami saistīta ar ļoti lielu atbildību un pienākumu sabiedrības priekšā. Tiesnesim esot jābaida sabiedrības uzticēšanās, un likumdevēja pienākums esot veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, jo šāda uzticēšanās ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Sabiedrība gaidot no tiesneša tādu uzvedību, kas atbilstu daudz augstākiem ētikas standartiem nekā citu sabiedrības locekļu uzvedība. Proti, tiesnešiem izvirzītajiem standartiem esot jābūt tādiem, lai nodrošinātu, ka par tiesnesi var kļūt tikai cilvēks, kura personība nekādā veidā nerada šaubas par to, vai tiesnesis ar atbildību un cieņu izturēsies pret viņam uzticēto valsts varu, un minētais ietverot arī neapšaubāmu likumpaklausību. Turklāt tiesnesim esot ne tikai faktiski jābūt godīgam, bet arī viņa darbībai un uzvedībai vajagot būt tādi, lai saprātīgam vērotājam no malas nerastos ne mazākās šaubas par tiesneša godīgumu. Ja tiesnesis pārkāpj tiesību normas, tad viņš diskreditējot tiesneša amatu, provocējot necieņu pret tiesībām un graujot sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.

Tiesneša personība un līdz ar to arī rīcība attiecīgā amata izpildē esot tā, kas materializējot tiesu varas pamatvērtības – taisnīgumu, tiesiskumu un neatkarību. Ja tiesneša amata kandidāta biogrāfijā ir šīm vērtībām pretēji fakti, tad rodotos pamatotas šaubas par to, vai konkrētā persona spēs īstenot tiesu varu un personificēt minētās vērtības. Ja par tiesnesi varētu kļūt persona, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas vai kura atbrīvota no kriminālatbildības uz nereabilitējoša pamata, tad, pēc Tieslietu ministrijas ieskata, netiktu sekmēta likumpaklausīga attieksme sabiedrībā. Apstrīdētā norma garantējot to, ka par tiesiskumu valsts vārdā rūpējas personas, kuras pašas nav veikušas tādas darbības, kas sabiedrībā nav pieņemamas un ir noteiktas par kriminālsodāmām. Turklāt esot jāņem vērā tas, ka Latvijā sabiedrības uzticēšanās tiesām ir salīdzinoši zema – pilnībā vai drīzāk tām uzticoties tikai 39 procenti sabiedrības. Tiesneša amata kandidātam izvirzīto prasību pazemināšana necelšot tiesu varas reputāciju un neveicināšot uzticēšanos tiesu sistēmai kopumā.

Ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem leģitīmais mērķis nevarot tikt sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Atsevišķu personu tiesību ierobežojums esot samērīgs ar visas sabiedrības ieinteresētību objektīvā, neitrālā, augstiem morāles un ētikas standartiem atbilstošā tiesu varā. Pazeminot likumā “Par tiesu varu” noteiktos tiesneša amata ieņemšanas priekšnosacījumus, neesot iespējams uzlabot jauno tiesnešu profesionālo kvalitāti, jo profesionālais standarts, kuram jāatbilst ikvienam tiesnesim, esot noteikts un vienots.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Tiesībsargs norāda, ka amata ierobežojumi personām, kuras pilda valstij nozīmīgas funkcijas, tostarp tienešiem, var būt stingrāki nekā citās jomās strādājošām personām.

Izskatāmajā lietā pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. Tam esot leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību, sabiedrības drošības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Proti, tiesnesis esot taisnīguma atspulgs, kas reprezentējot to, cik tiesiska un taisnīga ir valsts. Tiesneša amats esot augstākais amats, ko iespējams ieņemt tieslietu nozarē, tāpēc arī prasībām, kas personai jāizpilda, lai kļūtu par tiesnesi, vajagot būt visstingrākajām. Tādas personas atrašanās tiesneša amatā, kura agrāk atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, pēc tiesībsarga ieskata, nepārprotami atstātu sekas uz sabiedrības uzticēšanos tiesu varai un valstij, kā arī mazinātu katra atsevišķa tiesneša autoritāti un godprātību lietu izskatīšanā.

Lai gan varot diskutēt par to, vai visos Kriminālprocesa likumā minētajos gadījumos lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu būtu klasificējams kā nereabilitējošs apstāklis, šim aspektam neesot izšķirošas nozīmes izskatāmajā lietā. Jebkurā gadījumā apstrīdētās normas piemērošana nodrošinot to, ka par tiesneša amata kandidātu nevar būt persona, kura atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, un tādējādi šāds absolūts aizliegums esot piemērots līdzeklis pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē ar alternatīviem līdzekļiem neesot iespējams sasniegt. Pirmkārt, regulējums, kas personai pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas automātiski ļautu kandidēt uz tiesneša amatu, nebūtu pareizs, jo negarantētu personas īpašību atbilstību attiecīgajam amatam. Otrkārt, saliktu noziedzīgu nodarījumu izdalīšana neesot atbalstāma, jo, pēc jaunākajām atziņām tiesību doktrīnā, šādi nodarījumi tiekot pieskaitīti pie tiem, kas

izdarīti ar nodomu jeb tīši. Treškārt, valstij esot jānodrošina tas, ka persona, kura ieņem amatu valsts dienestā, rīkojas tiesiski, ir lojāla valstij un jo īpaši tās pamatā esošajiem konstitucionālajiem principiem. Apzināšanās, ka par tiesnesi var kļūt persona, kas agrāk izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, nonivelētu tiesneša amata prestižu un nevainojamas reputācijas konceptu. Līdz ar to arī individuālais izvērtējums nevarot sasniegt leģitīmos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē.

Visbeidzot, tiesneša amatam esot izvirzītas visstingrākās prasības salīdzinājumā ar visiem citiem amatiem justīcijā. Ierobežojumi, kas attiecībā uz vienu profesiju vai amatu var būt pieļaujami, attiecībā uz citu varot būt nepieļaujami. Proti, esot jāņem vērā, ka nosacījumu vienādošana visā tiesību sistēmā, neapskatot katru individuālo gadījumu, nebūtu pieļaujama. Par tiesneša amata kandidātu varot būt tikai tāda persona, kurai ikviens var uzticēties un uzticēt savu veselību, personisko brīvību, godu, cieņu un mantu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot samērīgs.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu padome – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Tāpat tam esot leģitīmi mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzība –, kas izskatāmās lietas ietvaros esot vienvērtīgi, savstarpēji saistīti un viens otru papildinoši. Proti, valsts varas dalīšanas ietvaros tiesnešiem esot uzticēta konstitucionālā funkcija – tiesiskuma nodrošināšana, spriežot tiesu. Tiesu kontrolei esot pakļautas visas nozīmīgākās cilvēka dzīves un darbības jomas. Tiesnešiem esot piešķirtas tiesības pieņemt galīgo nolēmumu par personas tiesībām un pienākumiem. Tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošana esot visu pārējo tiesību aizsardzības priekšnoteikums. Tāpēc sabiedrība prasot burtiski nevainojamu uzvedību no jebkura, kas īsteno tiesas spriešanas funkciju, un prasības pret tiesnešiem esot augstākas nekā pret jebkuru citu sabiedrības locekli. Tiesnešiem vajagot būt par taisnīguma, objektivitātes un neatkarības piemēru un ar visu savu dzīvi apliecināt, ka viņi tādi ir un atbilst noteiktām no tiesneša statusa izrietošām tiesneša amatam izvirzītajām prasībām un noteiktajiem ierobežojumiem. Valstij esot ne tikai tiesības, bet arī pienākums noteikt pasākumus, kas veicina sabiedrības uzticēšanos

tiesnešiem un tiesu varai kopumā, un tādējādi nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību.

Pēc Tieslietu padomes ieskata, likumdevēja izraudzītie līdzekļi sasniedz leģitīmos mērķus. Tiesneša loma sabiedrībā un valstī esot aplūkojuma tiesiskuma, varas dalīšanas un cilvēktiesību aizsardzības principu kontekstā. Līdz ar to tiesneša amata kandidātiem tiekot izvirzītas ļoti augstas prasības. Personas saukšana pie kriminālatbildības esot viens no demokrātiskas valsts iekārtas un cilvēka tiesību un brīvību aizsardzības mehānismiem. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums esot vērsts uz to, lai tiesu sistēmā nenonāktu tāda persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, pat tad, ja kriminālprocess pret šo personu ir izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Šis augstais standarts, kas izvirzīts tiesneša amatam un izriet no tiesneša statusa, ļaujot sasniegt leģitīmos mērķus.

Tieslietu padome piekrīt Saeimas norādītajam, ka izskatāmās lietas ietvaros nepastāv saudzējošāki līdzekļi, tai skaitā arī individuālais izvērtējums, kas ļautu leģitīmos mērķus sasniegt tādā pašā kvalitātē. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums kandidēt uz tiesneša amatu personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, pēc būtības esot pielīdzināms aizliegumam kandidēt personai ar sodāmību, jo abi ierobežojumi esot vērsti uz to, lai par tiesnesi nekļūtu persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Būtiski esot atzīmēt arī to, ka likumā noteiktajos gadījumos kriminālsodāma esot arī noziedzīga nodarījuma izdarīšana aiz neuzmanības. Neuzmanība, kas nav noziedzīga, neesot sodāma. Tāpēc neesot pamata uzskatīt, ka nosodāma un sabiedrībai nepieņemama ir tikai tāda personas rīcība, kas izdarīta tīši, proti, ar nodomu.

Pieteikuma iesniedzējs varot īstenot savas tiesības piedalīties valsts dienestā jebkurā citā valsts amatā, izņemot tiesneša un prokurora amatus, kā arī varot izvēlēties darbu jebkurā citā juridiskajā profesijā, tostarp būt par advokātu. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums būt par tiesneša amata kandidātu skarot tikai ļoti šauru tiesību pildīt valsts dienestu aspektu. Turpretim visas sabiedrības interesēs esot tiesiskuma stiprināšana, aizsargājot demokrātiju un ceļot sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Tiesas pieņemtie spriedumi ietekmējot ne tikai lietā iesaistītās personas, bet arī visu sabiedrību. Sabiedrības uzticēšanās tiesu varai esot visdārgākā šim varas atzaram piemītošā vērtība, un tā esot būtiska tiesu sistēmas pastāvēšanai un pienācīgai funkcionēšanai. Vairāk nekā puse sabiedrības neuzticoties tiesām. Tāpēc būtiska esot

arī pašu tiesnešu un visas tiesu sistēmas iesaiste centienos stiprināt sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Tieslietu padome norāda: Latvijas sabiedrība šobrīd nav gatava akceptēt to, ka tiesu varētu spriest arī tāda persona, kura pēc būtības ir atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Tiesnešu biedrība – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Latvijas Tiesnešu biedrība pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajam, ka apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir vairāki leģitīmie mērķi, kā arī tam, ka nepastāv citi līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Apstrīdētajā normā noteiktās tiesneša amata kandidātiem izvirzāmās prasības esot pamatotas, ņemot vērā tiesneša amata nozīmīgumu un to, ka tiesneši īsteno vienu no valsts varas funkcijām, proti, spriež tiesu.

Atbilstoši likumam “Par tiesu varu” tiesnesis izskata, vērtē un lemj par citu personu rīcību un tās atbilstību normatīvajam regulējumam. Tādas personas atrašanās tiesneša amatā, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, varot mazināt tiesas autoritāti sabiedrības acīs. Svarīgi esot ne vien konkrētā kriminālprocesa apstākļi, konkrētās personas īpašības un spēja laika gaitā pārvērtēt savu rīcību, bet arī tas, kādu iespaidu uz tiesas autoritāti atstātu fakts, ka tiesneša amatu var ieņemt persona, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Tiesu autoritāte un sabiedrības uzticēšanās tiesu varai esot tiesiskai valstij būtiska, jo veicinot sabiedrības paļāvību uz tiesiskumu un tātad arī pašu valsti, bet šī paļāvība savukārt veicinot tiesisku rīcību. Tiesas prestiža neatņemama sastāvdaļa esot katrs tiesnesis, un tāpēc katram tiesnesim esot nepieciešams augsts personības standarts un autoritāte.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība uzsver: lietā nav strīda par to, ka ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Šā ierobežojuma leģitīmais mērķis esot arī tiesu varas reputācijas aizsardzība, kas atbilst pārējiem

legitīmajiem mērķiem – citu cilvēku tiesību, demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzībai. Proti, apstrīdētās normas mērķis esot garantēt sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai un cieņu pret to. Tādējādi tiekot veicināta tiesas spēja efektīvi darboties sabiedrības interesēs.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot piemērots legītīmo mērķu sasniegšanai, jo ar tā palīdzību tiekot sargāta tiesu sistēmas reputācija un uzticamība sabiedrības acīs.

Ierobežojuma mērķis esot ne tikai tas, lai tiesneša amatā nenonāktu persona, kura varētu atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu. Ja tas būtu vienīgais ierobežojuma mērķis, tad Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība varētu piekrist Pieteikuma iesniedzējam, ka pastāv citi tikpat efektīvi līdzekļi, ar kuriem šo mērķi varētu sasniegt. Tomēr ierobežojuma galvenais mērķis esot veicināt sabiedrības uzticēšanos tiesu varai un neapdraudēt tiesu varas legītimitāti. Krimināllietās tiesnesis, piespriežot sodu, valsts vārdā paužot nosodījumu personas rīcībai. Tāpat arī tiesnesim, izskatot civillietas un administratīvās lietas, vajagot dot tiesisku vērtējumu citu personu rīcībai. Tādējādi esot jāņem vērā arī sabiedrības priekšstati par to, kādai personai ir morālas tiesības paust nosodījumu un vērtējumu par citas personas rīcību. Proti, sabiedrība paļaujoties uz to, ka tiesneša gadījumā nevainojamas reputācijas standarts ir krietni augstāks nekā vidusmēra cilvēka gadījumā un pat daudzu citu sabiedrībai nozīmīgu un sabiedrībā augsti vērtētu profesiju pārstāvju gadījumos. Tādējādi informācija, ka par tiesnesi strādā persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, lai vai kāds būtu šā nodarījuma raksturs, personas vainas forma vai citi personu raksturojošie dati, varot graut tiesu sistēmas reputāciju sabiedrības acīs. Tātad jebkuri citi līdzekļi neesot uzskatāmi par tikpat efektīviem kā apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais ierobežojums.

Esot svarīgi tas, ka šāda satura ierobežojums attiecas tikai uz vienu skaitliski nelielu amatpersonu grupu – tiesnešiem un prokuroriem. Tas neliedzot personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, ieņemt citus amatus valsts dienestā un juridiskajā profesijā. Tādējādi ierobežojums esot šaurs un tā attiecināmību tieši uz tiesneša amata kandidātiem attaisnojot tiesneša īpašais statuss sabiedrībā un tiesību aizsardzības sistēmā.

Kopumā liegums personai, kura izdarījusi vismagāk vērtējamo likumpārkāpumu – noziedzīgu nodarījumu –, ieņemt visaugstāko tiesību aizsardzības sistēmas amatu esot vērtējams kā atbilstošs līdzeklis legatīmā mērķa sasniegšanai.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore Mg. iur. Evija Vīnkalna – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Personu atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā varot ne tikai tiesa vai prokurors, sodot personu, bet arī procesa virzītājs, nesodot personu un izbeidzot kriminālprocesu uz nereabilitējoša pamata. Būtībā ar personas nereabilitēšanu esot saprotama tās atzīšana par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Apstrīdētā norma ietverot absolūtu aizliegumu. Proti, tā paredzot attiecīgā ierobežojuma attiecināšanu uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, nepieļaujot izņēmumus, un šādu ierobežojumu nosakot uz mūžu.

Nemot vērā tiesneša kā tiesu varas pārstāvja uzdevumu pildīt būtiskas valsts funkcijas sabiedrības drošības jomā un katra tiesneša darbības nozīmi tādā aspektā kā sabiedrības uzticēšanās tiesu varai, esot atzīstams, ka noteiktajam ierobežojumam ir legatīms mērķis, kas aptver ne tikai citu cilvēku tiesību, sabiedrības drošības un labklājības, bet arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.

Diferencētas pieejas un individuāla izvērtējuma noteikšana neesot pieļaujama. Tāpat neesot pamata sašaurināt ierobežojuma tvērumu, piemēram, to attiecinot tikai uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors un Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītājs Mg. iur. Gunārs Kūtris – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Likuma “Par tiesu varu” 55. pants nosakot personas, kuras nevar būt par tiesneša amata kandidātiem, un šā panta pirmie četri punkti personu saistot ar vainojamību noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Gandrīz to pašu minētais pants esot paredzējis arī tā sākotnējā redakcijā 1993. gadā. Tomēr šā panta 3. punkts mūsdienās esot kļuvis plašāks, jo 2005. gada Kriminālprocesa likums salīdzinājumā ar iepriekš

spēkā bijušo Latvijas Kriminālprocesa kodeksu esot piešķīris tiesības izbeigt kriminālprocesu arī izmeklētājam, ne tikai prokuroram. Agrāk šī tiesību norma esot attiekusies tikai uz tādām personām, kuras prokurors saucis pie kriminālatbildības un krimināllieta pret kurām tikai pēc tam tika izbeigta uz nereabilitējoša pamata.

Arī starpkaru periodā ierobežojumi, kas personai liedza kļūt par tiesnesi, esot bijuši šaurāki – tie neesot attiecināti uz gadījumiem, kad persona tikusi saukta pie kriminālatbildības vai notiesāta par pārkāpumu, proti, ierobežojumi esot bijuši attiecināmi uz personu, pret kuru tikusi uzsākta kriminālvajāšana par noziegumu vai smagu noziegumu. Turklāt ierobežojums esot bijis spēkā tikai tad, ja kriminālprocess ir izbeigts, pamatojoties uz noteiktiem nereabilitējošiem apstākļiem – noilgumu, izlīgumu, apžēlošanu vai amnestiju.

Lēmuma izbeigt kriminālprocesu uz nereabilitējoša pamata pieņemšanai pastāvot papildu nosacījums, proti, esot nepieciešama personas piekrišana šādai procesa izbeigšanai kā garantija personas tiesībām uz lietas izskatīšanu tiesā. Persona varot nepiekrīt kriminālprocesa izbeigšanai un prasīt krimināllietas izskatīšanu tiesā, bet, ja tā piekritusi kriminālprocesa izbeigšanai, tas nozīmējot, ka persona ir atzinusi savu vainu izdarītajā nodarījumā. Vainas atzīšanai varot būt tiesiskas sekas, tostarp arī izskatāmajā lietā izvērtējamais ierobežojums, kas liedz ieņemt noteiktu amatu.

Izskatāmajā lietā neesot strīda par to, ka ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis – aizsargāt citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu un sabiedrības drošību –, jo šis ierobežojums esot saistīts ar valsts un tiesu sistēmas prestižu un cilvēku uzticēšanos tiesai, kas varētu mazināties, ja tiesu spriestu persona, kura pati ir pārkāpusi Krimināllikumu. Likumdevēja izraudzītais līdzeklis esot piemērots šo leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Tomēr esot pamatotas šaubas, vai sabiedrības ieguvums no tā, ka nav paredzēts individuāls izvērtējums, ir pietiekami liels tad, ja tiesneša darbam netiek pielaists pieredzējis, kvalificēts jurists ar ļoti labu reputāciju. Nevarot piekrist tam, ka agrākie likumpārkāpumi būtiski ietekmētu sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Saeimas pieminētie statistikas dati par ne īpaši augsto uzticēšanos tiesu varai noteikti neesot saistāmi ar konkrētajā lietā apstrīdētās normas spēkā esību. Sabiedrība valsts orgānus vērtējot pēc to padarītā darba un pieņemtajiem lēmumiem. Tiesnesim kā taisnīguma paraugam nenoliedzami varot tikt izvirzīti augstāki standarti. Tomēr cilvēki jebkurā gadījumā vērtējot tiesu pēc tiesnešu uzvedības, pēc spriedumu taisnīguma.

Mg. iur. Gunārs Kūtris norāda, ka šādu ierobežojumu varētu neattiecināt uz kriminālpārkāpumiem vai attiecināt tikai uz tādiem gadījumiem, kad persona jau saukta pie kriminālatbildības (prokurors uzrādījis apsūdzību) un tikai pēc tam kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, jo šajā posmā iegūtu pierādījumu kopums esot krietni stabilāks personas vainas pierādīšanai. Tāpat esot pamats vērtēt, vai uz visām profesijām nebūtu attiecināmi ierobežojumi, kas saistīti tikai ar tīšu nodarījumu, jo neuzmanība neesot personas apzināta rīcība. Visbeidzot, arī, piemēram, Igaunijas un Lietuvas likumi esot samērīgāki, jo abās minētajās valstīs šāda veida ierobežojums esot spēkā tikai tad, ja persona ir notiesāta.

Secinājumu daļa

11. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajā daļā ietvertajām tiesībām pildīt valsts dienestu un 106. panta pirmajā teikumā ietvertajām tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos.

Ja ir apstrīdēta normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2021-05-01 10. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai izskatāmajā lietā visupirms ir jāizvērtē Satversmes 101. panta pirmās daļas un 106. panta pirmā teikuma tvērums.

11.1. Satversmes 101. panta pirmā daļa nosaka: “Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.”

Valsts dienests ir publiski tiesisks stāvoklis, kurā atrodas personas, kam uzticēta valsts uzdevumu pildīšana. Tādēļ nodarbinātība valsts dienestā no privātajā sektorā veicamā darba atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan pēc veicamā darba mērķa. Personai valsts dienestā atrodas īpašas attiecības ar valsti, proti, šo personu tiesības ir ierobežotas, un tām tiek uzlikti īpaši pienākumi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 10. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka valsts dienests ietver visus valsts amatus, kas izveidoti likumdošanas, izpildu un tiesu varas institūcijās (*sk. Satversmes tiesas*

2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 31.1. punktu). Tiesnesis, spriežot tiesu, īsteno vienu no valsts varas funkcijām – tiesu varu. Tādējādi Satversmes 101. panta pirmā daļa ietver tiesības pildīt valsts dienestu arī tiesneša amatā (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 13. punktu).

Tiesības pildīt valsts dienestu nozīmē arī tiesības uz vienlīdzīgu pieeju valsts dienestam (sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 13. punktu). Tomēr Satversmes 101. pants neuzliek valstij pienākumu nodrošināt katrai personai, kura to vēlas, iespēju pildīt valsts dienestu. Tiesības pildīt valsts dienestu ir īstenojamas “likumā paredzētā veidā” (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 17. punktu). Tas nozīmē, ka likumdevējs ir tiesīgs noteikt arī tiesneša amata kandidātam izvirzāmās prasības.

Tādējādi Satversmes 101. panta pirmā daļa aizsargā personas – Latvijas pilsoņa – tiesības pildīt valsts dienestu arī tiesneša amatā likumā paredzētā veidā.

11.2. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 106. panta pirmais teikums tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu).

Tāpat Satversmes tiesa ir secinājusi, ka ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertu jēdzienu “nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Citiem vārdiem – persona var izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumu, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan arī praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu).

Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības ir attiecināmas uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt tās attiecināmas arī uz

tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 6. punktu un 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 11. punktu*). Proti, šīs tiesības attiecas arī uz tiesneša amatu.

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos aizsargā personu pret valsts darbībām, kas šo brīvību ierobežo. Taču tas neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Vienlaikus valstij ir pienākums arī atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*).

Līdz ar to Satversmes 106. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpst personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, kas aptver arī tiesības pildīt tiesneša amatu, taču prasības attiecībā uz šo amatu, ievērojot Satversmi un vispārējos tiesību principus, var noteikt likumdevējs.

11.3. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski (*sal. sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 14. punktu*).

Gadījumos, kad Satversmes tiesai ir jāvērtē apstrīdētās normas atbilstība gan Satversmes 101. pantam, gan arī Satversmes 106. pantam, Satversmes 101. pantā ietvertajām tiesībām noteiktie ierobežojumi izvērtējami kopsakarā ar Satversmes 106. pantu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. punktu*).

No pieteikumā ietvertajiem argumentiem un citiem lietas materiāliem izriet, ka izskatāmās lietas pamatjautājums ir par to, vai valstij ir tiesības aizliegt kļūt par tiesneša amata kandidātu un tādējādi pildīt valsts dienestu tādai personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Līdz ar to izskatāmajā lietā īpaša nozīme ir vērtējumam par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai.

Tādējādi Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai kopsakarā ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu.

12. Latvijas tiesību sistēmā likuma “Par tiesu varu” 55. pants nosaka tās personas, kuras nevar būt par tiesneša amata kandidātu. Apstrīdētā norma negatīvā veidā noteic, kādām prasībām ir jāatbilst tiesneša amata kandidātam. Turklāt apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums attiecas uz ikvienas tiesas tiesneša amata kandidātu. Proti, persona nevar būt par tiesneša amata kandidātu tad, ja pret to kriminālprocess ir izbeigts, pamatojoties uz kādu no Kriminālprocesa likuma 380. pantā norādītajiem personu nereabilitējošiem apstākļiem, kas pēc sava satura ir dažādi.

Viens no personu nereabilitējošiem apstākļiem gadījumā, kad kriminālprocess tiek izbeigts, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, ir izlīgums ar cietušo, kas paredzēts Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 2. punktā. Līdzīgs tiesiskais regulējums bija iekļauts iepriekš spēkā bijušajā Latvijas Kriminālprocesa kodeksā, kura 5.³ panta pirmās daļas 2. punktā paredzētais izlīgums bija pamats kriminālprocesa izbeigšanai pret Pieteikuma iesniedzēju.

Pieteikuma iesniedzējs 2021. gada 23. jūlijā vērsās Tiesu administrācijā, norādot, ka apsver iespēju pretendēt uz kādu no vakantajām tiesneša amata vietām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 35. lp.*). Viņam nosūtītajā atbildē uzmanība tika vērsta arī uz tiesneša amata kandidātiem izvirzītajām prasībām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 36. lp.*).

Tā kā kriminālprocess pret Pieteikuma iesniedzēju bija izbeigts uz nereabilitējoša pamata, apstrīdētā norma liedz Pieteikuma iesniedzējam tiesības kļūt par tiesneša amata kandidātu un pildīt valsts dienestu.

Tādējādi apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ierobežo Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības iestāties valsts dienestā tiesneša amatā.

13. Noskaidrojot, vai ar apstrīdēto normu noteiktais Pieteikuma iesniedzēja tiesību ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jāvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2020-50-01 14. punktu*).

14. Lai izvērtētu, vai Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā ietvertu pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 16. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 14. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 19. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 14. punktu*).

Jau 1992. gada 15. decembra likuma “Par tiesu varu” sākotnējā redakcijā tika noteikts aizliegums par tiesneša amata kandidātu būt personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet krimināllieta pret kuru izbeigta uz nereabilitējoša pamata.

Ar 2018. gada 18. janvāra grozījumiem, kas stājās spēkā 2018. gada 12. februārī, likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punkts tika izteikts jaunā redakcijā, nosakot, ka par tiesneša amata kandidātu nevar būt personas, pret kurām kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Grozījumu pamatā bija nepieciešamība vienādot likumā “Par tiesu varu” un Kriminālprocesa likumā lietoto terminoloģiju (*sk. likumprojekta Nr. 898/Lp12 “Grozījumi likumā “Par tiesu varu”” sākotnējās ietekmes novērtējumu (anotāciju). Pieejams: saeima.lv*).

Priekšlikums izteikt likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punktu jaunā redakcijā tika izskatīts gan Saeimas Juridiskajā komisijā, gan Tiesu politikas apakškomisijā. Likumprojekts izskatīts Saeimas sēdēs trijos lasījumos, bet pēc tā otrreizējas caurlūkošanas, kura nebija saistīta ar apstrīdētās normas atkārtotu izvērtēšanu, likums tika pieņemts 2018. gada 18. janvārī. Likums tika izsludināts 2018. gada 29. janvārī, publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 20 un stājās spēkā 2018. gada 12. februārī.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus par apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

15. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir vērsts uz to, lai mazinātu riskus attiecībā uz tiesu varas autoritāti – lai netiktu mazināta sabiedrības uzticēšanās gan tiesnešiem, gan pašai valstij, gan demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Saeima uzsver, ka tiesu varas autoritātes trūkums un neuzticēšanās valstij un tās amatpersonām apdraudētu gan sabiedrības drošību, gan citu personu tiesības. Tātad apstrīdētā norma aizsargājot demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību un citu personu tiesības. To, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis varētu būt demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzība, norādījis arī Pieteikuma iesniedzējs.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir pienākums nodrošināt pienācīgu tās institūciju darbību, kā arī noteikt tādu regulējumu, lai valsts vara tiktu īstenota atbilstoši sabiedrības interesēm. Viens no veidiem, kā to sasniegt, ir noteikt kvalifikācijas un objektivitātes prasības personām, kurām uzticēta valstij vai sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpilde. Šādiem ierobežojumiem ir leģitīms mērķis, un plašākā nozīmē tas skar gan demokrātisko valsts iekārtu, gan sabiedrības drošību (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 9. punktu*).

Tiesnesis, pildot valsts dienestu, īsteno vienu no valsts varas funkcijām – tiesas spriešanu. Demokrātiskā tiesiskā valstī tiesas spriešanai tiek piešķirta būtiska nozīme, jo tā nodrošina konstitūcijas un pašas demokrātijas aizsardzību (*sk.: Barak A. The*

Judge in a Democracy. Princeton: Princeton University Press, 2006, p. 11). No tiesnešiem tiek gaidīts, ka tiesas spriešanas procesā tiks īstenota Satversmē, likumos un citos tiesību aktos ietverta tiesību, principu un vērtību aizsardzība. Līdz ar to valstij ir jānodrošina, ka šī vara tiek nodota tikai tādu amata būtībai atbilstošu personu rokās, kuras var īstenot demokrātiskas tiesiskas valsts aizsardzību.

Visām valsts varu īstenojošajām institūcijām, bet jo īpaši tiesām savas funkcijas ir jāveic tādā veidā, lai tās baudītu sabiedrības uzticēšanos. Tiesnesis, spriežot tiesu, pieņem galīgo nolēmumu par personas tiesībām un pienākumiem, nodrošinot ikvienas personas tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu. Tāpat ikviens tiesas nolēmums ir svarīgs ne tikai konkrētajā procesā iesaistītajām personām, bet arī visai sabiedrībai. Tādas personai un sabiedrībai nozīmīgās vērtības kā, piemēram, patiesības noskaidrošana, taisnīgums, brīvība var aizsargāt tiesneši, kuri ne vien veic savus pienākumus saskaņā ar visaugstākajiem profesionālajiem standartiem, bet arī bauda sabiedrības uzticēšanos. Sabiedrības uzticēšanās tiesām ir demokrātiskas tiesiskas valsts, kā arī atklātas, taisnīgas un harmoniskas sabiedrības elements. Citiem vārdiem – tikai tad, ja tiesu vara un tiesneši bauda sabiedrības uzticēšanos, ir iespējams pilnvērtīgi īstenot tiesas spriešanas funkciju.

Uzticēšanos tiesu varai ietekmē dažādi apsvērumi, tostarp sabiedrības viedoklis par tiesneša morālo autoritāti un godprātību. Tiesnešu autoritāte sabiedrībā ir atkarīga no pašiem tiesnešiem, viņu darba satura un vērtībām, kuras nostiprina uzticēšanos tiesām un Latvijai kā tiesiskai valstij (*sk.: Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista Vārds, 14.04.2015., Nr. 15, 8.–10. lpp.*). Tāpat ir būtiski, lai tiesneši paši arī respektētu un cienītu tiesneša amatu un censtos stiprināt un saglabāt cilvēku paļaušanos uz tiesu sistēmu (*sk.: Bangalore Principles of Judicial Conduct, 27 July 2006, United Nations Economic and Social Council resolution 2006/23, Preamble*). Tiesnesim ir jānodrošina, lai viņa rīcību sabiedrība vērtētu kā nevainojamu, un šādai rīcībai un uzvedībai ir jāattaisno personu uzticēšanās tiesneša godprātībai. Tas nozīmē nepieciešamību ne vien faktiski nodrošināt taisnīgumu, bet arī sabiedrībā radīt pārliecību, ka tas ir nodrošināts (*sk.: Bangalore Principles on Judicial Conduct, Value 3.1, 3.2*). Turklāt tiesnesim jāreķinās ar to, ka viņš sava amata nozīmes un paša pieņemto nolēmumu tiesisko seku dēļ bieži nonāk sabiedrības uzmanības centrā.

Noziedzīgs nodarījums pēc būtības no citiem likumpārkāpumiem atšķiras ar lielāku radītā kaitējuma vai iespējamā radītā kaitējuma smaguma pakāpi, un likumdevējs ar krimināltiesību līdzekļiem paredzējis nodrošināt pašas svarīgākās un nozīmīgākās intereses (*sal. sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 14. lpp.*). Proti, likumdevējs Krimināllikumā ir paredzējis tādas noziedzīgus nodarījumus darbības un bezdarbības veidā, kuru kaitīguma pakāpe ir tik augsta, ka par to izdarīšanu draud kriminālsods kā personas prettiesiskās rīcības sekas.

Kā to norādījušas vairākas pieaicinātās personas, gadījumā, kad jau uzsāktais kriminālprocess tiek izbeigts uz nereabilitējoša pamata, persona netiek attaisnota (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 17. un 24. lp.*). No Kriminālprocesa 610. panta pirmās daļas var secināt, ka tad, ja kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, persona pēc būtības ir atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Arī tiesību zinātnē norādīts, ka Latvijā faktiski pastāv divi veidi, kā personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā: 1) tiesai vai prokuroram saskaņā ar Krimināllikuma 1. panta otro un trešo daļu atzīstot personu par vainīgu un sodot to; 2) procesa virzītājam izbeidzot kriminālprocesu uz nereabilitējoša pamata, nesodot personu (*sk.: Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 02.01.2018., Nr. 1, 27.–29. lpp.*). Tāpat judikatūrā ir atzīts, ka, izbeidzot kriminālprocesu uz personu nereabilitējoša apstākļa pamata, ir jākonstatē, vai persona ir vainīga noziedzīgajā nodarījumā, par kuru uzsākts kriminālprocess, jo citādi tiktu pārkāptas personas tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā (*sk. Senāta 2016. gada 27. septembra lēmumu lietā Nr. SKK-J-507/2016 (11200034307)*).

Tādējādi ierobežojums, kas liedz personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, būt par tiesneša amata kandidātu, primāri ir noteikts tādēļ, lai persona, kuras rīcības kaitīguma pakāpe ir tik augsta, ka šī rīcība atbilst Krimināllikumā paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāvam, nevarētu kaitēt tiesu varai un tās autoritātei. Tādā veidā tiek nodrošināta demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Tas, ka apstrīdētā norma aizsargā arī citu personu tiesības un sabiedrības drošību, ir šīs normas blakusefekts.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

16. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 25. punktu*).

17. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ļauj sasniegt leģitīmo mērķi tikai daļēji, jo izslēdz iespēju pat augsti kvalificētiem juristiem, kuri neapdraud leģitīmā mērķa sasniegšanu, kandidēt uz tiesneša amatu.

Savukārt Saeima uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums tā leģitīmo mērķi sasniedz, jo tiesneša amata kandidātam ir jāapliecina tas, ka viņš ievēro spēkā esošo tiesisko regulējumu un var ar savu piemēru rādīt priekšzīmi sabiedrībai. Proti, tiesas spriešanas funkcija prasot no tiesneša ne vien atbilstošu profesionālo pieredzi un padziļinātas juridiskas zināšanas, bet arī tiesneša amatam atbilstošu uzvedību.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesneša amatu var pildīt vienīgi augsti kvalificēts un godīgs jurists ar nevainojamu reputāciju (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 26. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-31-01 22.2. punktu*). Tiesu sistēmā tiesneša amata kandidātam noteiktās prasības ir iekļautas likumā “Par tiesu varu” un kopumā ir vērstas uz to, lai tikai šīm prasībām atbilstošas personas varētu ieņemt tiesneša amatu. Lai piesaistītu tiesneša amatam profesionālas, zinošas, nobriedušas un sociāli kompetentas personas, tiesneša amatam ir noteikts vecuma cenzs un izvirzītas

īpašas prasības attiecībā uz tiesneša amata kandidāta profesionālo pieredzi (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 26. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-31-01 22.2. punktu*). Tieši uz profesionālās kvalifikācijas apliecināšanu vērstās prasības nodrošina to, lai tiesneša amatā nonāktu persona, kas uzskatāma par augsti kvalificētu juristu. Turpretim citas prasības, arī likuma “Par tiesu varu” 55. pantā ietvertās prasības, ir noteiktas arī tādēļ, lai nodrošinātu to, ka par tiesnesi kļūst persona, kura ir godīga un kuras reputācija ir nevainojama.

Kā atzīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā, tiesneši jau pēc sava veicamā darba rakstura ir tiesiskuma garantētāji valstī, tādēļ to rīcībai pat ārpus savu darba pienākumu veikšanas ir jābūt tādai, lai saglabātu un vairotu sabiedrības uzticēšanos tiesu varai (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 9. februāra sprieduma lietā “Xhoxhaj v. Albania”, pieteikums Nr. 15227/19, 407. punktu*). Tādējādi tiesnesim ir jāatbilst augstiem uzvedības standartiem gan profesionālajā, gan arī privātajā dzīvē. Ja tiesnesis publiski spriedumā nosoda to, ko pats dara privāti, tad viņš var zaudēt sabiedrības uzticēšanos un tādējādi ietekmēt arī sabiedrības uzticēšanos tiesu varai kopumā (*sk.: United Nations Office on Drugs and Crime, Commentary on Bangalore Principles of Judicial Conduct, September 2007, para. 103*).

Tas attiecas ne tikai uz personu, kura jau ir tiesneša amatā. Sabiedrības uzticēšanos tiesu varai negatīvā veidā var ietekmēt arī tas, ka par tiesnesi kļūst persona, kura pirms tam izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Sabiedrības uzticēšanās tiesu varai kopumā un individuāli tiesnesim ir saistāma ar vairākiem aspektiem, un katram no tiem piešķirama ievērojama nozīme. Proti, personas un sabiedrības uzticēšanās tiesu varai ietekmē personu vēlmi ne tikai vērsties pēc palīdzības tiesā, bet arī pildīt tiesas pieņemtus nolēmumus. Tā kā personas vēlme vērsties tiesā, kā arī motivācija pildīt tiesu nolēmumus ir tiešā veidā saistīta ar personas uzticēšanos tiesu varai, likumdevējam ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums rīkoties, lai nodrošinātu to, ka ikviens tiesnesis un tiesu vara kopumā bauda sabiedrības uzticēšanos.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums sekmē sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Paredzot šādu aizliegumu, tiek nodrošināts, ka sabiedrībai neradīsies šaubas par personas spēju pildīt tiesneša pienākumus, ja šādu šaubu pamatā varētu būt attiecīgās personas iepriekšēja noziedzīga rīcība.

Tādējādi apstrīdētā norma veicina demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību, nepieļaujot to, ka par tiesneša amata kandidātu varētu kļūt tāda persona, kuras vaina

noziedzīga nodarījuma izdarīšanā būtībā ir konstatēta, kriminālprocesu pret šo personu izbeidzot uz nereabilitējoša pamata.

Tātad likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.

18. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personas pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*). Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar personas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu tāds tiesiskais regulējums, kas šāda veida ierobežojumu attiecinātu tikai uz tīšiem vienkāršiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tāpat mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu liegumu personai kandidēt uz tiesneša amatu saistīt ar Krimināllikumā paredzēto sodāmības laiku, nevis noteikt ierobežojumu uz visu mūžu. Visbeidzot, mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu katra atsevišķā gadījuma individuāla izvērtēšana.

Savukārt Saeima uzskata, ka ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem alternatīvajiem līdzekļiem ierobežojuma leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdēto normu. Saeima norāda, ka par leģitīmā mērķa sasniegšanu liecina arī vispārēja personu un sabiedrības uzticēšanās tiesnešiem kā likumpaklausīgiem valsts varas pārstāvjiem. Citi līdzekļi nevarot padarīt par nebijušu tiesneša amatam neatbilstošu uzvedību.

18.1. Lai pienācīgi tiktu izpildīti valsts dienesta uzdevumi, visu to personu, kuras pilda šo dienestu, bet jo īpaši tiesu sistēmai piederīgo personu tiesisko statusu regulējošos normatīvajos aktos ir iekļautas līdzīgas prasības kā apstrīdētajā normā. Piemēram, Tiesu izpildītāju likuma 13. panta 4. punkts noteic, ka par zvērinātu tiesu izpildītāju nevar būt personas, pret kurām kriminālprocess par tīša noziedzīga

nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Tāda pati tiesību norma ir atrodamā arī Latvijas Republikas Advokatūras likuma 15. panta 5. punktā un Notariāta likuma 10. panta 4. punktā. Apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam saturiski vislīdzīgākais ierobežojums ir ietverts Prokuratūras likumā, kura 37. panta pirmās daļas 6. punkts noteic, ka par prokuroru un prokurora amata kandidātu nevar būt persona, kura ir saukta pie kriminālatbildības, bet kriminālprocess pret to izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

Apsverot grozījumus normatīvajā regulējumā attiecībā uz ierobežojumiem, kas saistīti ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu, Tieslietu ministrija norādījusi, ka attiecībā uz tiesnešiem apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir jā saglabā. Šo savu uzskatu ministrija pamato ar tiesneša amata nozīmīgumu, proti, to, ka tiesnesis īsteno tiesas spriešanas funkciju, kas ietver ļoti lielu atbildību un pienākumu sabiedrības priekšā. Tiesneša personība varot radīt šaubas par viņa pieņemtā lēmuma tiesiskumu un līdz ar to mazināt vispārējo sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai kopumā. Tieslietu ministrija, apsverot iespējamās alternatīvas, piemēram, ieteikumus aizliegumu attiecināt tikai uz tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, tikai uz atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem, neattiecināt uz visām noziedzīgu nodarījumu grupām, ņemt vērā noziedzīga nodarījuma klasifikācijas pakāpes, noteikt terminētu aizliegumu vai individuālu izvērtējumu, ir norādījusi, ka tiesneša amatam izvirzītā nevainojamas reputācijas prasība šādus risinājumus nepieļauj (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 95. lp.*).

18.2. Viens no nevainojamas reputācijas būtiskākajiem aspektiem ir sabiedrības cieņa un uzticēšanās. Šis aspekts jo būtiskāks ir tiesnesim, kura nolēmumi autoritatīvu spēku var iegūt tikai tad, ja tiesnesis bauda sabiedrības cieņu un uzticēšanos (*sk. Disciplinārtiesas 2019. gada 15. februāra lēmuma lietā Nr. DT-2/2019 7.1. punktu*). Prasība pēc nevainojamas reputācijas tiek attiecināta ne tikai uz tiesnešiem, bet arī uz vairāku citu profesiju pārstāvjiem, piemēram, šāda prasība ir ietverta arī Prokuratūras likumā (*sk. Prokuratūras likuma 33. panta pirmās daļas 5. punktu*) un Latvijas Republikas Advokatūras likumā (*sk. Latvijas Republikas Advokatūras likuma 14. panta 2. punktu*). Turklāt, kā to norādījusi arī Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrība, sabiedrība gaida, ka tiesneša gadījumā nevainojamas reputācijas standarts ir krietni augstāks nekā vidusmēra sabiedrības locekļa gadījumā un pat daudzu citu sabiedrībai nozīmīgu un sabiedrībā augsti vērtētu profesiju pārstāvju gadījumos (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 118. lp.*). Tas skaidrojams

ar to, ka tieši tiesneši ir tie, kurus valsts un visa sabiedrība pilnvaro garantēt pārējiem sabiedrības locekļiem tiesībās balstītu taisnīgumu, turklāt arī ar tiesnešiem uzticēto lielo varu savu amata pienākumu ietvaros lemt par citu cilvēku dzīvi (sk.: *Osipova S. Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens, 2016. gada oktobris, Nr. 13, 57. lpp.*).

Jēdziens “nevainojama reputācija” ir jāvērtē sistēmiski kopsakarā ar citām likuma “Par tiesu varu” normām. Likumdevējs likuma “Par tiesu varu” 55. pantā negatīvā veidā ir noteicis tās prasības, kuras nav savienojamas ar tiesneša amatu. Viena no tādām ir ietverta arī apstrīdētajā normā. Proti, likumdevējs uzskata, ka kriminālprocesa izbeigšana uz nereabilitējoša pamata liecina par to, ka personas reputācija neatbilst tiesneša tēlam sabiedrības acīs un neraisa sabiedrības cieņu un uzticēšanos.

18.3. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir noteikts uz mūžu. Šādi uz mūžu noteikti ierobežojumi pēc to rakstura ir īpaši smagi, jo izslēdz prezumpciju, ka persona dzīves laikā spēj mainīties un mainīt savu uzvedību. Pēc būtības persona šāda ierobežojuma rezultātā tiek stigmatizēta uz visiem laikiem, bet tas neatbilst demokrātiskas tiesiskas valsts prasībai veidot tādu iekļaujošu sabiedrību, kurā izturēšanās pret katru sabiedrības locekli ir cieņpilna. Proti, personas pagātnei nevajadzētu mūžīgi ietekmēt personas nākotni (sk.: *Herzog-Evans M. Bifurcation and Redemption in France. In: O’Loughlin A., Annison H., Meijer S. (Eds.) Fundamental Rights and Legal Consequences of Criminal Conviction. Oxford: Hart Publishing, 2019, p. 213*). Arī Eiropas Padomes komisija “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) ir norādījusi, ka ierobežojumi uz mūžu var tikt noteikti tikai īpaši nopietnos gadījumos – tad, ja izdarītais pārkāpums pēc sava rakstura ir smags (sk. *Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) 2018. gada 23. novembra ziņojuma CDL-AD(2015)036cor 155. punktu*).

Uz mūžu noteiktu ierobežojumu gadījumā personai ne tikai tiek liegts īstenot savas tiesības pildīt valsts dienestu, bet tā arī sabiedrības acīs tiek sasaistīta ar iepriekš izdarīto, neņemot vērā personas tālākās dzīves gaitas. Tādējādi likumsakarīgi var tikt ietekmēta personas vēlme turpināt sevi attīstīt un realizēt savas spējas tādā veidā, kas varētu dot pienesumu sabiedrībai.

Satversmes tiesa secina, ka uz mūžu noteikti ierobežojumi ir attaisnojami tikai īpašos gadījumos, kad iepriekš nodarītais pēc būtības ir nesavienojams ar konkrēto

tiesību, tostarp tiesību pildīt valsts dienestu, īstenošanu. Tādējādi Satversmes tiesai ir jāpārlicinās, vai apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums tiešām ir nepieciešams noteiktajā apmērā. Proti, vai tiešām visos gadījumos, kad kriminālprocess pret personu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, ir secināms, ka šādas personas kandidēšana uz tiesneša amatu rada risku, ka var mazināties sabiedrības uzticēšanās tiesu varai, un šāds aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt tā mērķi, un tādējādi ir attaisnojams.

18.4. Kriminālprocesa izbeigšana uz nereabilitējoša pamata attiecas uz atšķirīgiem personas izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem.

18.4.1. Krimināllikuma sevišķajā daļā ir ietverts plašs tādu noziedzīgu nodarījumu klāsts, par kuru izdarīšanu draud kriminālsods. Saskaņā ar Krimināllikuma 7. panta pirmo daļu noziedzīgi nodarījumi ir iedalāmi kriminālpārkāpumos un noziegumos, savukārt noziegumi iedalāmi šādi: mazāk smagi noziegumi, smagi noziegumi un sevišķi smagi noziegumi. Šie noziedzīgie nodarījumi apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, piemēram, personas dzīvību, veselību, mājokļa neaizskaramību, brīvību, īpašumu, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, pārvaldes kārtību. Noziedzīgi nodarījumi atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīguma pakāpei ir atšķirīgi. Turklāt tie var tikt izdarīti gan ar nodomu, gan aiz neuzmanības.

Krimināltiesiskais regulējums paredz dažādus gadījumus, kad kriminālprocess tiek izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Likumdevējs ir noteicis to, kādi apsvērumi tiesību normu piemērotājam ir jāņem vērā, lemjot par kriminālprocesa izbeigšanu, piemēram, izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā radušos personas vai sabiedrības interešu apdraudējumu raksturu un kaitīguma pakāpi, nodarījumu izdarījušās personas vecumu un attieksmi pret izdarīto. Tādēļ persona netiek reabilitēta tad, ja kriminālprocess tiek izbeigts saistībā ar psihiskiem traucējumiem un piespiešanu, nepilngadību, personas nāvi, laika faktoru, izlīgumu ar cietušo, nodarījuma nekaitīgumu vai mazāku bīstamību (*sk.: Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 02.01.2018., Nr. 1, 27.–29. lpp.*).

Apstrīdētā norma neatkarīgi no nereabilitējošā apstākļa paredz automātisku aizliegumu personai būt par tiesneša amata kandidātu visos gadījumos, kad kriminālprocess izbeigts uz šāda pamata.

Personu nereabilitējošs apstāklis, piemēram, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 1. punktu ir kriminālprocesa izbeigšana tad, ja izdarīts maznozīmīgs noziedzīgs nodarījums, tas ir, nodarījums, kura rezultātā nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī ir bijis mazāks par pusi no tai laikā noteiktās minimālās mēnešalgas, vai kura radītais ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums ir neliels (*sk. likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 19.² pantu*). Tādējādi likumdevējs Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 1. punktā ir ietvēris procesa virzītāja tiesības izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, un būtībā atzinis, ka ir tādi noziedzīgi nodarījumi, kuru kaitīguma pakāpe ir tik zema, ka pieļauj kriminālsoda nepiemērošanu. Tomēr personas atbrīvošana no kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 58. panta pirmo daļu nav imperatīva, proti, nodarījuma maznozīmīguma konstatēšana nerada pienākumu atbrīvot personu no kriminālatbildības – par Krimināllikuma 58. panta pirmās daļas piemērošanu ir jālemj procesa virzītājam, ņemot vērā visus lietas apstākļus un personu raksturojošo informāciju. Piemēram, konstatējot, ka persona jau iepriekš izdarījusi noziedzīgus nodarījumus vai, piemēram, iepriekš jau tikusi atbrīvota no kriminālatbildības noziedzīga nodarījuma maznozīmīguma dēļ, kriminālprocess pret personu var tikt turpināts, lai gan izdarītais noziedzīgais nodarījums vērtējams kā maznozīmīgs (*sk. likumprojekta Nr. 427/Lp13 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējumu (anotāciju). Pieejams: saeima.lv*).

Minētais atspoguļojas arī tiesu praksē, tiesām, piemēram, mantiska rakstura noziedzīga nodarījuma gadījumā vērtējot nodarītā apmēru un to, vai persona jau iepriekš ir veikusi mantiska rakstura noziedzīgus nodarījumus (*sk., piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021. gada 25. maija spriedumu lietā Nr. 11094077219*). Tātad gadījumos, kad kriminālprocess pret personu ir izbeigts, pamatojoties uz šo nereabilitējošo apstākli, procesa virzītājs vienmēr būs izvērtējis visus apstākļus un tikai tad izlēmis personu atbrīvot no kriminālatbildības.

Tomēr jebkurā šādā kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā apstrīdētā norma liedz personai kļūt par tiesneša amata kandidātu. Proti, apstrīdētā norma arī maznozīmīga nodarījuma gadījumā liedz ņemt vērā tādus apsvērumus kā, piemēram, personas vainas forma, laiks, kas pagājis kopš nodarījuma izdarīšanas brīža, un

pārliciecināties par to, vai attiecīgās personas kandidēšana patiešām rada risku, ka sabiedrības uzticēšanās tiesu varai varētu mazināties.

Personu nereabilitējošs apstāklis ir arī, piemēram, izlīgums. Kriminālprocesa likuma 377. panta 9. punkts noteic, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja noticis cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata, un pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums. Tas ir iespējams, piemēram, Krimināllikuma 131. pantā paredzētajā gadījumā, kad šajā normā minētie miesas bojājumi nodarīti aiz neuzmanības. Savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 2. punktu procesa virzītājs var izbeigt kriminālprocesu, ja persona, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ir izlīgusi ar cietušo vai viņa pārstāvi Krimināllikumā noteiktajos gadījumos. Proti, izlīgums ir veids, kā atrisināt konfliktu gadījumos, kad vainīgais ir sapratis sava noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu, atzinis savu vainu un nožēlo izdarīto, kā arī ir gatavs atlīdzināt cietušajam radīto kaitējumu (*sk.: Kazaka S. Izlīgums krimināltiesisko konfliktu risināšanā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2012, Nr. 3, 25. lpp.*). Izlīguma gadījumā, atzīstot to par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, tiek ņemta vērā gan izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīguma pakāpe, jo kriminālprocess šādos gadījumos nav izbeidzams tad, ja ir izdarīts smags vai sevišķi smags noziegums, gan arī tas, ka persona ir atzinusi savu vainu un ir novērsusi vai atlīdzinājusi kaitējumu, tādā veidā nepārprotami apliecinot savu attieksmi pret izdarīto. Ņemot vērā to, ka atbrīvošana no kriminālatbildības ir procesa virzītāja tiesības, nevis pienākums, arī šajā gadījumā lēmums tiek pieņemts, ievērojot vispārējos tiesību principus un vērtējot visus lietā konstatētos apstākļus to kopumā un savstarpējā saistībā (*sk. Senāta 2007. gada 19. decembra lēmumu lietā Nr. SKK-713/2007 (11270034106)*).

Tomēr arī tad, ja kriminālprocess izbeigts tāpēc, ka persona ir izlīgusi ar cietušo vai viņa pārstāvi, apstrīdētās normas tiesiskās sekas vienmēr neatkarīgi no citiem apsvērumiem būs tādas, ka šī persona nekad nevarēs kļūt par tiesneša amata kandidātu.

Minētie piemēri ilustrē to, ka atsevišķos gadījumos pastāv tādi personu nereabilitējoši apstākļi, kuri aptver arī situācijas, kad ar personas nodarījumu saistītais sabiedrības interešu apdraudējums ir salīdzinoši zems un tāda pati ir arī šā nodarījuma

kaitīguma pakāpe. Šie piemēri kopsakarā ar citiem apsvērumiem norāda uz to, ka, lai sasniegtu Kriminālprocesa likuma 1. pantā norādītos kriminālprocesa mērķus, tostarp nodrošinātu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē, ne vienmēr ir nepieciešama personas notiesāšana vai soda noteikšana.

18.4.2. Ņemot vērā tiesneša amata statusu un nozīmi, tas, ka personas attieksme pret pašas izdarīto, kā arī vērtību sistēma laikā gaitā ir mainījusies, ne vienmēr nozīmē to, ka persona var būt piemērota tiesneša amatam.

Piemēram, ja persona, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu ar nodomu (tīši), tas nozīmē, ka tā ir apzinājusies savas darbības kaitīgumu, paredzējusi savas darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas un vēlējusies tās vai apzināti pieļāvusi šo seku iestāšanos. Darbības vai bezdarbības kaitīguma apzināšanās nozīmē to, ka persona noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī saprot nodarījuma faktiskos apstākļus un izdarītā kaitīgumu (*sk.: Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 96. lpp.*). Ja persona, kura kādreiz ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu ar nodomu (tīši) vai kuras izdarītais ir sasniedzis augstu kaitīguma pakāpi, kļūtu par tiesnesi, varētu rasties vērtību konflikts, proti, konflikts starp to, ka tiesnesim jābūt taisnīguma garantam, un to, ka viņš pats ir atļāvies ar tiesneša amatu nesavienojamu rīcību. Šādā gadījumā ir attaisnojams tas, ka attiecīgajai personai tiek liegts nākotnē kļūt par tiesneša amata kandidātu.

Atšķirīga situācija ir tad, ja kriminālprocess pret personu ir izbeigts uz nereabilitējoša pamata, bet personas vaina ir izpaudusies kā neuzmanība, proti, ja persona ir paredzējusi savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst, vai nav paredzējusi savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, kaut gan pēc nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tai vajadzēja un tā varēja minētās kaitīgās sekas paredzēt. Tas kopsakarā ar citiem apsvērumiem, piemēram, to, ka personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīguma pakāpe ir pietiekami zema un pēc tā izdarīšanas ir pagājis pietiekami ilgs laiks, liek apšaubīt to, ka katrā gadījumā šādas personas kļūšana par tiesneša amata kandidātu apdraudētu sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.

Satversmes tiesai nav šaubu, ka kriminālprocesa izbeigšana uz nereabilitējoša pamata, jo īpaši gadījumos, kad ticis izdarīts tīšs noziedzīgs nodarījums, var būt

noteikta par kritēriju, kas personai liedz kļūt par tiesneša amata kandidātu. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpo demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzībai, jo lielākā daļa situāciju, uz kurām attiecas apstrīdētā norma, patiešām ir tādas, kas prasa šādu ierobežojumu. Taču likumdevēja izraudzītā izvēle visos gadījumos liegt tiesības kļūt par tiesneša amata kandidātu ikvienai personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, neņemot vērā ne nereabilitējošo apstākļu dažādību, ne citus apsvērumus, piemēram, noziedzīga nodarījuma rezultātā radušos personas vai sabiedrības interešu apdraudējumu raksturu un kaitīguma pakāpi, personas vainas formu, kā arī laiku, kas pagājis pēc nodarījuma, norāda uz to, ka no tiesneša amata kandidātu loka varētu tikt izslēgtas arī tādas personas, kuras neapdraudētu sabiedrības uzticēšanos tiesu varai un demokrātisku valsts iekārtu. Turklāt tiesības būt par tiesneša amata kandidātu nevienai personai negarantē tiesības kļūt par tiesnesi.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem.

Likumdevējam ir iespēja izvērtēt un noteikt, kādos kriminālprocesa izbeigšanas uz nereabilitējoša pamata gadījumos apstākļi ir tādi, kas, neapdraudot sabiedrības uzticēšanos tiesu varai, tomēr pieļauj personas kļūšanu par tiesneša amata kandidātu. Taču tiesiskajam regulējumam jābūt tādām, kas vienlaikus nodrošinātu to, ka par tiesneša amata kandidātu var kļūt tikai šim amatam atbilstoša persona – augsti kvalificēts jurists ar augsti attīstītām profesionālajām spējām un prasmēm, nevainojamu reputāciju un atbilstošām personiskajām īpašībām.

Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības. Satversmes tiesai spriedumā nav jāuzskaita visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2021-05-01 21. punktu*).

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

19. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajai daļai tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma

31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Likumdevējs Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā Satversmes tiesai ir piešķīris plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda apstrīdētā norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Lai atzītu apstrīdēto normu par spēkā neesošu nevis no sprieduma publicēšanas dienas, bet no cita brīža, Satversmes tiesai savs viedoklis ir jāpamato (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 21. punktu un 2022. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2021-31-0103 43. punktu*).

Tiesneša amata kandidātiem izvirzāmo prasību noteikšana ir nozīmīgs un būtisks jautājums, jo šīs prasības izšķir to, kādām personām tiek uzticēta tiesas spriešana. Kā Satversmes tiesa secinājusi šā sprieduma 18.4.2. punktā, apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums tā lielākajā daļā ir nepieciešams demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzībai. Tādēļ nebūtu pieļaujama tāda situācija, ka Satversmei neatbilstošā tiesību norma savu juridisko spēku zaudētu ar sprieduma publicēšanas brīdi, bet nebūtu aizstāta ar jaunu tiesisko regulējumu. Tāpēc šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošā norma vēl kādu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam pieņemt jaunu tiesisko regulējumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, izvēloties piemērotāko regulējumu Satversmē paredzēto pamattiesību īstenošanai. Satversmes tiesa nevar aizstāt tiesību normu izdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 20. punktu un 2012. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2011-17-03 16. punktu*). Par šā svarīgā un nozīmīgā valsts dzīves jautājuma regulējumu, kura pieņemšanai nepieciešama konceptuāla diskusija, ir jālemj pašam likumdevējam. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā.

Satversmes tiesa secina, ka konkrētajā situācijā likumdevējam ir nepieciešams saprātīgs laiks, lai tas izvērtētu, kā vislabāk līdzsvarot personas un sabiedrības intereses, un noteiktu jaunu tiesisko regulējumu. Tādējādi apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu no 2024. gada 1. janvāra.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprida:

atzīt likuma “Par tiesu varu” 55. panta 3. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2024. gada 1. janvāra.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš